

УДК 001.891:002.1:[930.25:272-77(477.411)]
DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269472

НАУКОВЕ ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ СИНОДАЛЬНОГО ПЕРІОДУ ЯК ІНФОРМАЦІЙНОГО ДЖЕРЕЛА

*Олена Осієвська,
аспірантка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: Helena1913@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3254-4008*

Архівні матеріали про функціонування Київської митрополії становлять на сьогодні значну частину Національного архівного фонду України. В них міститься інформація, що стосується не лише суто церковного життя, але і справ культурного, соціального, економічного та політичного характеру.

У статті досліджується процес введення у науковий обіг документів Київської митрополії та розглядаються перепони, що стояли перед науковцями в різні періоди – імперський, радянський, сучасний.

Мета статті – розкриття процесу дослідження науковцями впродовж ХІХ – початку ХХІ століття документів Київської митрополії як інформаційного джерела.

Методологія дослідження спирається на застосування методів загального та спеціального характеру. Із загальних методів найбільш ефективними є діалектичний і логічний, за допомогою яких вивчався зв'язок між суспільними процесами та науковими дослідженнями. Зі спеціальних нами було застосовано історичний та порівняльний, що дало можливість простежити процес вивчення документів Київської митрополії як інформаційного джерела та досягнення у цьому напрямі в різні хронологічні проміжки часу.

Наукова новизна полягає у спробі узагальнити і з'ясувати умови та особливості дослідження інформаційного потенціалу документів Київської митрополії синодального періоду.

Висновки. Можемо виділити три основні періоди, впродовж яких тією чи іншою мірою дослідники звертали увагу та актуалізували інформаційний потенціал зазначених архівних джерел. Перший період – від кінця ХVІІІ і до початку ХХ століття – мав характер початкового ознайомлення і введення в науковий обіг окремих документів, меншою мірою комплексів документів, Київської митрополії. Другий період – це вже час функціонування радянської владної системи у 1920–1991 роках. Третій період вивчення документів як інформаційного джерела припадає на часи незалежності України після розпаду СРСР і починається від 1991 року.

Ключові слова: Київська митрополія, документи, архів, інформація, наука.

ВСТУП

Документи Київської митрополії синодального періоду доволі рідко вводяться до наукового обігу у повному обсязі і так само нечасто публікуються. Але вони містять у собі значну кількість цінної інформації, яка дозволяє більш детально уявити соціальні процеси в певних історичних умовах. Крім суто наукового значення цієї інформації, необхідно звернути увагу і на її використання з метою ідеологічної маніпуляції, що було надзвичайно поширено і в Російській імперії, і в радянський період, і в сучасній російській ідеології, особливо у зв'язку із поширенням концепції «російського світу».

Найбільш цінна інформація, яка використовується в наукових, соціальних чи політичних цілях, передовсім міститься у тих документах, які виконують функції первинного джерела. З їх допомогою з'ясовується реальна картина тих процесів, які безпосередньо впливають на розвиток суспільства і держави. Ці документи, після їх службового використання, потрапляють до архівів. І в подальшому вони служать основою для вивчення будь-якого суспільного процесу чи явища. Оскільки в сучасних українських умовах питання ролі у суспільному житті Церкви набуло ідеологічного значення, його розгляд та представлення в науковому і політичному дискурсі потребує широкого вивчення та оприлюднення на основі інформаційних ресурсів існуючої архівної і бібліотечної мережі. І насамперед це стосується документно-інформаційних ресурсів Київської митрополії синодального періоду.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Останнім часом тема інформаційного наповнення документів церковних структур набула особливого значення у зв'язку зі змінами, що почали відбуватися на соціально-політичному просторі України після відновлення її незалежності наприкінці ХХ ст. Цьому питанню було присвячено ряд сучасних досліджень, що стосувалися різних періодів функціонування Церкви як соціального інституту від часів Середньовіччя до радянського періоду включно. Серед вчених, хто звернув на нього увагу, назвемо таких дослідників, як К. Климова (*Нариси історії архівної справи*, 2002), О. Крижанівський (1993), Г. Папакін (2001), В. Ульяновський (1994) та ін. На сторінках їх праць піднімалися питання, пов'язані з осмисленням класифікації джерел, змістовного наповнення документів та історіографічного процесу. Однак слід зазначити, що процес вивчення саме документів Київської митрополії синодального періоду як інформаційного джерела досі залишався без уваги науковців. Очевидно, це зумовлено тим, що до цього часу в Україні не було створено навіть цілісного дослідження історії самої цієї структури, і натомість ми маємо тільки окремі праці, в яких представлено її епізоди.

Метою дослідження є розкриття процесу вивчення науковцями впродовж ХІХ – початку ХХІ століття документів Київської митрополії як інформаційного джерела.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В процесі роботи над публікацією нами було застосовано ряд методів загального та спеціального характеру. Із загальних методів найбільш ефективними є діалектичний і логічний, за допомогою яких вивчався зв'язок між суспільними процесами та науковими дослідженнями. Зі спеціальних нами було застосовано

історичний та порівняльний, що дало можливість простежити процес вивчення документів Київської митрополії як інформаційного джерела та досягнення у цьому напрямі в різні хронологічні проміжки часу. Основним матеріалом у дослідженні послужили наукові праці, в яких були представлені наукові результати вчених різних наукових шкіл і напрямів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукове вивчення інформаційного потенціалу церковних архівів почалося ще наприкінці XVIII століття. Перший період цього процесу тривав із зазначеного моменту і до початку XX століття. Він мав характер початкового ознайомлення і введення в науковий обіг окремих документів, меншою мірою комплексів документів, Київської митрополії. В цей час на українських землях повністю панують державні інституції Російської імперії.

Слід відзначити, що від самого початку вивчення інформаційного потенціалу церковних архівів переслідувало передусім ідеологічні цілі. В результаті створювалися наукові праці, що мали на меті використання отриманої інформації не заради об'єктивних висновків, а для обґрунтування російської імперської ідеї. Це і є саме той випадок, щодо якого С. Павленко зазначав: «Нерідко автори... перекручували або замовчували окремі факти, а нерідко вигадували те, чого насправді не було, і т. ін.» (*Історичне джерелознавство*, 2002, с. 81). Тому й постаті перших дослідників у цій сфері достатньо знакові – це російський політик і державний діяч Микола Бантиш-Каменський (1737–1814) та представники вищої церковної російської ієрархії пензенський єпископ Амвросій (Орнатський) (1778–1828) і київський митрополит Євгеній (Болховітінов) (1767–1837). Свідченням значного інтересу російської влади до українських церковних архівів у цей час є інформація про дозвіл її представникам пошуку та вилучення зі сховищ українських церковних структур Києва давніх документів. Ця політика почала проводитися ще з 1720 р. (Н. В., 1891) і була регулярною. Зокрема, маємо таку ж інформацію й щодо початку XIX століття: з цього приводу київський митрополит Серапіон (Александровський) вів листування із Московським університетом (Ластовська, 2022, с. 218).

Лише у 1850–1860-х роках вивчення українських церковних архівів набуває більш-менш системного характеру. Предтечею цього спочатку стало створення Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у 1843 р., при цьому наголошувалося на тому, що необхідно здійснювати пошук документів й у монастирських архівосховищах (*Київський центральний архів*, 2002, с. 61). До цього процесу активно долучився тодішній український культурний діяч Пантелеймон Куліш (1819–1897). Вже наступним кроком стало створення у 1852 році Київського центрального архіву давніх актів. Щодо власне церковних архівів, то на них центральна російська влада звернула увагу тільки у 1865 році, коли було створено комісію для організації Синодального архіву у Санкт-Петербурзі (*Архівознавство*, 1998, с. 42). Звісно, цей факт призвів і до приділення більшої уваги місцевим архівам, у т. ч. і в Київській єпархії.

Проте це були заходи, що проводилися з метою збереження архівних документів. Безпосереднім поштовхом до вивчення архівних документів Київської митрополії, з нашого погляду, стало запровадження в рамках тодішньої Київської

епархії видань хоч і церковно-релігійного характеру, проте з історичними рубриками. Такими стали «Руководство для сельских пастырей» (1861) та «Киевские епархиальные ведомости» (1861). До їх видання були безпосередньо причетні такі відомі українські діячі, як Петро Лебединцев (1820–1896) та Феофан Лебединцев (1828–1888). Проривом у використанні інформації архіву Київської духовної консисторії стало опублікування у 1864 р. відомої праці краєзнавчого характеру її діловода Лаврентія Похилевича (1816–1893) «Сказання про населені місцевості Київської губернії».

Можна стверджувати, що саме завдяки цим дослідникам та їх публікаціям інформаційний потенціал церковних документів вперше був представлений і розкритий для подальших наукових досліджень. Головним наслідком їх діяльності стала публікація значної кількості церковних документів Київської митрополії (повністю та уривками) та введення до наукового обігу нової інформації різноманітного ґатунку – економічної, соціокультурної тощо. Опубліковані матеріали дотепер представляють значний інтерес для науковців і постійно ними використовуються.

Характерною рисою Російської імперії епохи проведення реформ стала поява різноманітних наукових товариств. Їх систематична діяльність в опрацюванні архівів прийшла на зміну аматорам-одиначкам та популяризаторам наукових знань. Тут можна погодитися із В. Бездрабко, що в той час «масово поширювалася практика збирання й систематизації документів, їхнього наукового опрацювання та дослідження, видання з метою популяризації історичних знань, ствердження ідентифікуючих процесів епохи становлення європейських націй. Активними провідниками більшості подібних заходів стали археографічні комісії, церковно-історичні й історико-філологічні товариства, інші наукові об'єднання...» (Бездрабко, 2011, с. 67). У Києві, зокрема, такими організаціями стали Київське церковно-історичне та археологічне товариство та Історичне товариство Нестора Літописця, створені у 1872 р. Звісно, у сфері інтересів їх членів опинилися й церковні архіви, де було виявлено значну кількість документів історичного значення. Серед них ми зустрічаємо цілий ряд прізвищ дослідників, котрі безпосередньо займалися виявленням та оприлюдненням документів, пов'язаних з історією Київської митрополії. Зокрема, це С. Голубев, П. Лашкар'єв, П. Лебединцев, Ф. Тітов та інші (Крайній, 2001).

Важливо відзначити, що стан церковних архівів у XIX – на початку XX ст. без перебільшення можна визначити як незадовільний. Умови, з якими зіткнулися дослідники в процесі виявлення документів, вказували на можливість втрати навіть тих матеріалів, які ще були доступними до вивчення та оприлюднення. Надзвичайно яскравим свідченням цього є публікація у 1905 році українського історика В. Пархоменка (1880–1942), в котрій він описував свої враження від роботи з монастирськими і церковними архівами за рік до цього і пропонував із метою порятунку документів створити щось на зразок «центрального малоросійського архіву». Насамперед дослідника неприємно вразила загальна ситуація з документами в «архіві старих справ при Київській духовній консисторії». Те, як він її описує, свідчить, що значна частина архівних документів, а, відповідно, й цінної інформації, просто загинули: «Архів відкритий, але дверей у ньому немає... Темно і брудно у цьому приміщенні... Справи у повному безладі, деякі підгнили. Нема опису справ, нема жодної системи у підборі справ... На жаль, багато вже розтяг-

нуто (про що мені заявляли в Київ. дух. академії), так як нагляду за цим архівом жодного не існує» (П-ко, 1905).

Другий період – радянський – це вже час функціонування радянської владної системи, що панувала над науковою, і припадає він на 1920–1991 роки. Цей період відзначається пануванням ідеологічного тиску у всіх дослідженнях, що впливало не лише на вибір теми, а й на оцінку та використання інформації з історичних джерел. Відповідно, вивчення архівних документів Київської митрополії можливе було лише за умови їх вибіркового оприлюднення та специфічного трактування. І хоча ставлення до вивчення документної бази Київської митрополії повністю визначалося ідеологією, позитивним моментом у цей період слід відзначити сам факт вилучення архівів із суто церковного середовища, де вони зберігалися далеко не завжди у задовільному стані, та їх концентрування під наглядом фахівців у спеціально визначених для збереження архівах – обласних і центральних.

На жаль, можна констатувати лише поодинокі дослідження їх інформаційного змісту в роки радянської влади, зокрема у 1920-х роках, коли тоталітарна влада ще не утвердилася на українських землях (Федоренко, 1929). Водночас слід відзначити, що саме в цей час до державних архівосховищ стали масово надходити церковні документи, завдяки чому була забезпечена набагато краща їх збереженість. У науковому ж плані найбільш допустимим на той період вважалося оприлюднення тієї інформації, яку можна було трактувати лише в контексті «класової боротьби» та «експлуататорської ролі» духовенства. Однак слід відзначити заслугу таких вчених, як О. Крижанівський (1944–2010) та В. Мордвінцев, котрі навіть у тих умовах змогли представити і широко розкрити інформаційний потенціал тих документів церковних структур Київської митрополії, які були дотичні до їх господарчої діяльності. Оскільки в радянський час не здійснювалося вивчення системи документів церковних структур, і їх не прийнято було характеризувати, дослідники могли лише вказувати на їх інформаційний потенціал, проте, знову ж таки, виключно з ідеологічної позиції. Саме тому, наприклад, О. Крижанівський і зазначав, що у документах містяться «дані про соціально-економічне становище монастирських селян, їх антифеодальну й визвольну боротьбу» (Крижанівський, 1991, с. 7). У подальшому вчений продовжив свою наукову діяльність, і у 1993 р. на сторінках часопису «Архіви України» він опублікував статтю, присвячену джерелам соціально-економічного характеру, в якій ще раз підкреслив «велику інформативність всього комплексу згаданих документів, більшість яких ще чекає на своїх дослідників» (Крижанівський, 1993, с. 79).

Третій період вивчення церковних документів як інформаційного джерела припадає на часи незалежності України після розпаду СРСР і починається із 1991 року. Цей період характеризується передовсім зміною методології у вивченні документів, їх широким оприлюдненням та спробами здійснити теоретичне осмислення як інформаційного комплексу.

Після падіння радянської влади у 1991 році українські науковці поступово звертають все більше уваги саме на архівні документи як інформаційну основу наукових досліджень з історії Церкви взагалі та Київської митрополії зокрема. Чи не вперше на інформаційний потенціал документів, пов'язаних із діяльністю цих структур, у 1994 році звернув увагу В. Ульяновський, котрий здійснив їх класифікацію і спробував охарактеризувати кожен групу джерел (актові, епістолярні

документи, нарративні, спеціальні, зображальні). При цьому він відзначив, що «за рівнем інформативності й об'єктивності... актові джерела... вважаються найбільш цінними» (Ульяновський, 1994, с. 9).

Тоді ж, у 1990-х роках, до широкого вжитку вводиться і поняття «церковний архів» (воно було відоме та використовувалося й у XIX ст., проте його розуміння саме наприкінці XX ст., у зв'язку з розвитком архівної справи, суттєво змінилося), хоча теоретичного обґрунтування воно поки що і не знаходить. Зокрема, чи не вперше це питання підняв у листопаді 1996 р. В. Ульяновський на Всеукраїнській конференції «Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи» у своїй доповіді «Церковні архіви України: історія, проблеми реконструкції та джерелознавчі класифікації». Продовжуючи цю проблематику, у 2001 р. М. Довбищенко дозволив собі виділити три основні види церковних архівів: 1) єпископські архіви, 2) монастирські архіви, 3) парафіяльні архіви (Довбищенко, 2001). З нашого погляду, це був дещо спрощений підхід до проблеми (можливо, тому, що автор не враховував сучасний стан архівів, а орієнтувався виключно на їх минуле), проте він був однією із перших спроб у теоретичному осмисленні поняття. Більш розширена і точніша схема була запропонована у 2002 р. К. Климовою (*Нариси історії архівної справи*, 2002, с. 20).

1990-ті роки в історії української науки відзначилися появою перших дисертаційних досліджень, пов'язаних із функціонуванням Київської митрополії та широким використанням саме архівної інформації. Як правило, ці праці з'являлися при вищих навчальних закладах. Серед них ми бачимо роботи В. Ластовського (1998), І. Лимана (1996), В. Мордвінцева (2000), О. Спінула (1998), М. Харишина (1995), О. Шевченко (1996) та ін. Зокрема, у В. Ластовського ми знайдемо інформаційну характеристику монастирських фондів Київської митрополії, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (Ластовський, 2002, с. 16).

Окрім вищих навчальних закладів, у 1990-х роках центрами розвитку відповідних наукових напрямів бачимо й інші наукові та державні установи. Задля більш злагодженої і ефективної діяльності між ними у 1995–1996 роках було налагоджено міжгалузеву співпрацю (Ляхоцький, 1996, с. 12). Сприяла цьому і поява нових видань: наприклад, у 1996 році – «Студій з архівної справи та документознавства» при Головному архівному управлінні Кабінету Міністрів України (нині – Державна архівна служба України) та Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Особливо слід відзначити у цій серії видання 2001 року (том 7), присвячене 2000-літтю Різдва Христового. Тоді на його сторінках з'явився цілий ряд статей теоретичного та практичного значення, в яких піднімалися питання, пов'язані із архівною системою Київської митрополії. Серед них виділимо праці Г. Папакіна, К. Климової, С. Кагамлик, О. Крижановського та ін. На увагу заслуговує публікація Г. Папакіна, в котрій представлена загальна картина наявності церковних фондів та їх інформаційного потенціалу в усій архівній системі України. У т. ч. він відзначав і потужність фондів тих структур, що належали до Київської митрополії синодального періоду (Папакін, 2001).

Попри весь успішний процес розвитку наукових знань у 1990-х роках, справжній прорив у вивченні архівних документів Київської митрополії розпочався тільки у 2000-х роках. З'являються ряд праць теоретичного і практичного характеру. При цьому, фактично, ці дослідження значно розширюють предмет самого поняття «церковний архів». Звісно, до нинішнього часу воно ще не остаточно

визначене у науковому середовищі, однак теоретичну основу під нього вже було закладено. На цей момент звернув увагу В. Ластовський у 2008 р. Здійснивши аналіз наукових досліджень та спираючись на існуючу архівну практику, він запропонував власне бачення поняття «церковний архів»: це – «1) комплекс документальних матеріалів, зосереджених у відповідній церковній інституції, котрий має безперервну історію накопичення; 2) умовна назва комплексу документальних матеріалів, що зосереджений у державному архіві у фондівих зібраннях і стосується історії та організації конкретних церковних інституцій – консисторій, монастирів, церков і т. п.» (Ластовський, 2008, с. 57).

Значну роль у поглибленні знань із піднятої нами проблеми в цей період відігравали українські науково-освітні та державні інституції, при яких стали проводитися регулярні наукові конференції. Серед таких слід відзначити насамперед архівні установи, зокрема Укрдержархів (Державна архівна служба України), Центральний державний історичний архів України у м. Києві та інші, та установи культурно-освітнього напрямку, зокрема Національний заповідник «Софія Київська», Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник (із 2021 р. – Національний заповідник «Києво-Печерська лавра») та інші. У значній кількості публікацій, що з'являються за результатами їх діяльності, так чи інакше використовуються та характеризуються ті документи із сучасних архівів, що мають відношення до Київської митрополії синодального періоду, найчастіше із фондів 127 («Київська духовна консисторія») та 128 («Києво-Печерська лавра»). Одним із вагомих наукових результатів у дослідженні інформаційного потенціалу архівних матеріалів стало упорядкування тематичних покажчиків фонду 128 ЦДІАУК, здійснене С. Кагамлик у 2007–2008 роках під назвою «Архів Києво-Печерської лаври та заповідника». Власне, серед довідково-інформаційних видань такого плану воно є чи не єдиним на сьогодні в Україні.

На жаль, суспільно-політичні потрясіння та події 2014–2022 років, пов'язані із людськими, фінансовими, економічними та іншими втратами, внесли негативні зміни у процес розвитку наукових пошуків. Водночас можна відзначити і сплеск у цей період значного інтересу громадськості саме до документальної бази функціонування церковних структур в Україні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можемо стверджувати, що дослідження інформаційного потенціалу документів Київської митрополії синодального періоду перебувало в центрі уваги науковців ще від кінця XVIII – початку XIX століття. Актуальним їх вивчення залишається і сьогодні. Можемо виділити три основні періоди, впродовж яких тією чи іншою мірою дослідники звертали увагу та актуалізували інформаційний потенціал зазначених архівних джерел. Перший період – від кінця XVIII і до початку XX століття – мав характер початкового ознайомлення і введення в науковий обіг окремих документів, меншою мірою комплексів документів, Київської митрополії. Він повністю припадає на період панування на українських землях державних інституцій Російської імперії. Другий період – це вже час функціонування радянської владної системи у 1920–1991 роках. І хоча ставлення до вивчення документної бази Київської митрополії повністю визначалося ідеологією, позитивним моментом у цей період слід відзначити сам факт вилучення архівів

із суто церковного середовища, де вони зберігалися далеко не завжди у задовільному стані, та їх концентрування під наглядом фахівців у спеціально визначених для збереження архівах – обласних та центральних. Третій період вивчення документів як інформаційного джерела припадає на часи незалежності України після розпаду СРСР. Цей період характеризується передовсім зміною методології у вивченні документів, їх широким оприлюдненням та спробами здійснити теоретичне осмислення як інформаційного комплексу.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Архівознавство : підруч. для студентів вищ. навч. закл. України / Я. С. Калакура, Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна та ін. Київ, 1998. 316 с.
- Бездрабко В. До історії формування документознавства в Російській імперії. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 56–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2011_19_1_9 (дата звернення: 28.11.2022).
- Довбищенко М. Українські церковні архіви литовсько-польської доби: історична доля та перспективи реконструкції. *Архіви України*. 2001. № 6 (248). С. 10–23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6\(248\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6(248)_2) (дата звернення: 26.11.2022).
- Історичне джерелознавство : підруч. для студентів іст. спец. вищ. навч. закл. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, Б. І. Корольов, С. Ф. Павленко, М. Г. Палієнко. Київ : Либідь, 2002. 488 с.
- Київський центральний архів давніх актів. 1852-1943 : зб. док. : у 2 т. / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. іст. архів. Київ, 2002. Том 1 : 1852–1921 / упоряд. Л. М. Муравцева. 456 с.
- Крайній К. К. Київське Церковно-історичне та археологічне товариство, 1872–1920. *Лаврський альманах*. Вип. 4, спецвип. 1. Київ, 2001. 104 с.
- Крижанівський О. Джерела до соціально-економічної історії церкви на Правобережній Україні (XVIII – перша половина XIX століття). *Архіви України*. 1993. № 1–3. С. 72–79.
- Крижанівський О. П. Церква у соціально-економічному розвитку Правобережної України (XVIII – перша половина XIX ст.) : монографія. Київ : Вища шк., 1991. 127 с.
- Ластовська О. Книжки і книжкова справа в Києві на початку XIX століття. *Софійський часопис*. Вип. 6. Київ, 2022. С. 217–221.
- Ластовський В. В. Між суспільством і державою. Православна церква в Україні наприкінці XVII – у XVIII ст. в історії та історіографії : монографія. Київ : Фенікс, 2008. 496 с.
- Ластовський В. Православна церква у суспільно-політичному житті України XVIII ст. (Переяславсько-Бориспільська єпархія) : монографія. Черкаси : ЧІУ, 2002. 137 с.
- Ляхощкий В. Основні напрями діяльності Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. *Студії з архівної справи та документознавства*. Т. 1. 1996. С. 4–12.
- Н. В. К історії церковних и монастирських архивов. *Кіевская старина*. 1891. Т. 34. С. 148–151.
- Нариси історії архівної справи в Україні / С. В. Абросимова, В. В. Бездрабко, В. В. Болдирев та ін. ; за заг. ред. І. Б. Матяш, К. І. Климової. Київ : КМ Академія, 2002. 612 с.
- Папакін Г. Церковні фонди християнських конфесій у складі Національного архівного фонду України: структура, зміст, історія надходження. *Студії з архівної справи та документознавства*. Т. 7. 2001. С. 7–13.
- П-ко В. Нескільки слов о малоросійських архивах. *Кіевская старина*. 1905. Т. 88. С. 136–138.
- Ульяновський В. Історія церкви та релігійної думки в Україні : у 3-х кн. Київ : Либідь, 1994. Кн. 1. 250 с.
- Федоренко П. До історії монастирських архівів. *Архівна справа*. 1929. Кн. 9/10. С. 102–104.

REFERENCES

- Kalakura, Ya. S., Boriak, H. V., Dubrovina, L. A., Klymova, K. I., Liakhotskyi, V. P., Matiash, I. B., Novokhatskyi, K. Ie., Papakin, H. V., Pyrih, R. Ia., Seliverstova, K. T., Sendyk, Z. O., Shurubura, A. K., & Sherbak, M. H. (1998). *Arkhivoznavstvo [Archival science]*. Ukrainian State Research Institute of Archival Affairs and Records Management [in Ukrainian].
- Bezdrabko, V. (2011). Do istorii formuvannia dokumentoznavstva v Rosiiskii imperii [To the history of the formation of document studies in the Russian Empire]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 19(1), 56–78. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2011_19_1_9 [in Ukrainian].
- Dovbyshchenko, M. (2001). Ukrainski tserkovni arkhivy lytovsko-polskoi doby: istorychna dolia ta perspektyvy rekonstruktsii [Ukrainian church archives of the Lithuanian-Polish era: historical fate and prospects for reconstruction]. *Archives of Ukraine*, 6(248), 10–23. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6\(248\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6(248)_2) [in Ukrainian].
- Kalakura, Ya. S., Voitsekhivska, I. N., Korolov, B. I., Pavlenko, S. F., & Paliienko, M. H. (2002). *Istorychne dzhereloznavstvo*. Lybid [in Ukrainian].
- Muravtseva, L. M. (Comp.). (2002). *Kyivskiy tsentralnyi arkhiv davnikh aktiv. 1852-1943 [Kyiv Central Archive of Ancient Acts. 1852-1943]* (Vol.1: 1852-1921). Central State Historical Archives of Ukraine [in Ukrainian].
- Krainii, K. K. (2001). Kyivske Tserkovno-istorychne ta arkhеологічне tovarystvo, 1872–1920 [Kyiv Church-Historical and Archaeological Society, 1872–1920]. *Lavrskiy almanakh*, 4(1) [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, O. (1993). Dzherela do sotsialno-ekonomichnoi istorii tserkvy na Pravoberezhnii Ukraini (XVIII – persha polovyna XIX stolittia) [Sources for the socio-economic history of the church in Right Bank Ukraine (18th - first half of the 19th century)]. *Archives of Ukraine*, 1–3, 72–79 [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, O. P. (1991). *Tserkva u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku Pravoberezhnoi Ukrainy (XVIII – persha polovyna XIX st.) [Church in the socio-economic development of Right Bank Ukraine (18th – first half of the 19th century)]* [Monograph]. Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Lastovska, O. (2022). Knyzhky i knyzhkova sprava v Kyievi na pochatku XIX stolittia [Books and the book business in Kyiv at the beginning of the 19th century]. *Sofiiskiy chasopys*, 6, 217–221 [in Ukrainian].
- Lastovskiy, V. V. (2008). *Mizh suspilstvom i derzhavoiu. Pravoslavna tserkva v Ukraini naprykintsi XVII – u XVIII st. v istorii ta istoriografii [Between society and the state. The Orthodox Church in Ukraine at the end of the 17th - in the 18th century. in history and historiography]* [Monograph]. Feniks [in Ukrainian].
- Lastovskiy, V. (2002). *Pravoslavna tserkva u suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy XVIII st. (Pereiaslavsko-Boryspilska yeparkhiia) [The Orthodox Church in the social and political life of Ukraine in the 18th century (Pereiaslav-Boryspil Diocese)]* [Monograph]. Cherkaskiy instytut upravlinnia [in Ukrainian].
- Liakhotskyi, V. (1996). Osnovni napriamy diialnosti Ukrainskoho derzhavnogo naukovo-doslidnogo instytutu arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva [The main directions of activity of the Ukrainian State Research Institute of Archival Affairs and Records Management]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 1, 4–12 [in Ukrainian].
- N. V. (1891). K istorii tserkovnykh i monastyrskikh arkhivov [To the history of church and monastery archives]. *Kievskaya starina*, 34, 148–151 [in Ukrainian].
- Abrosymova, S. V., Bezdrabko, V. V., Boldyriev, V. V., Butych, I. L., Vasko, L. M., Voitsekhivska, I. N., Volkovynskiy, V. M., Histsova, L. Z., & Horin, S. M. (2002). *Narysy istorii arkhivnoi spravy v Ukraini [Essays on the history of archival affairs in Ukraine]* (I. B. Matiash & K. I. Klymovi, Eds.). KM Akademiia [in Ukrainian].
- Papakin, H. (2001). Tserkovni fondy khrystyianskykh konfesii u skladi Natsionalnogo arkhivnogo fondu Ukrainy: struktura, zmist, istoriia nadkhodzhennia [Church funds of Christian de-

- nominations as part of the National Archive Fund of Ukraine: structure, content, history of acquisition]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 7, 7–13 [in Ukrainian].
- P-ko, V. (1905). Neskolko slov o malorossiiskykh arkhivakh [A few words about the archives of Little Russia]. *Kievskaia staryna*, 88, 136–138 [in Ukrainian].
- Ulianovskiy, V. (1994). *Istoriia tserkvy ta relihiinoi dumky v Ukraini [History of the church and religious thought in Ukraine]* (Book 1). Lybid [in Ukrainian].
- Fedorenko, P. (1929). Do istorii monastyrskykh arkhiviv [To the history of monastery archives]. *Arkhivna sprava*, 9–10, 102–104 [in Ukrainian].

UDC 001.891:002.1:[930.25:272-77(477.411)]

Olena Osiyevska,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: Helena1913@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3254-4008

SCIENTIFIC STUDY OF METROPOLITANATE OF KYIV DOCUMENTS IN THE SYNODAL PERIOD AS AN INFORMATION SOURCE

Nowadays, archival materials related to functioning of Metropolitanate of Kyiv form a significant part of the entire National Archival Fund of Ukraine. They contain information considering not only purely church life, but also matters of cultural, social, economic and political nature.

This article examines the process of implementing Metropolitanate of Kyiv documents into scientific circulation, as well as highlights hindrances faced by scientists in different periods – imperial, Soviet, modern.

The aim of the article is to reveal the process of scientists' research of Metropolitanate of Kyiv documents as an information source during the 19th and the early 21st cent.

The research methodology grounds on the application of general and special methods. Among the general methods, the most effective are dialectical and logical ones, which are used to clarify the connection between social processes and scientific studies. Among the special methods, the historical and comparative ones are chosen, which give the opportunity to track the process of studying Metropolitanate of Kyiv documents as an information source and achievements in this direction during different chronological periods.

The scientific novelty consists in the attempt to generalise and clarify conditions and peculiarities of researching the documents informational potential of Metropolitanate of Kyiv in the Synodal period.

Conclusions. There can be singled out three main periods during which, to one degree or another, researchers paid attention to and actualised the informational potential of mentioned above archival sources. The first period – from the end of the 18th cent. to the beginning of the 20th cent. – had the character of initial studying and implementing into scientific circulation some certain documents, to a lesser extent these were document complexes of Metropolitanate of Kyiv. The second period was already the time of the Soviet power system functioning in 1920–1991. The third period of studying these documents as an information source dates back to the times of Ukrainian Independence after the USSR collapse, since 1991.

Keywords: Metropolitanate of Kyiv, documents, archive, information, science.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022 р.